

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

9 października 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Mariusz Łodko (przewodniczący)

SSN Adam Doliwa

SSN Piotr Telusiewicz (sprawozdawca)

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 9 października 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej syndyka masy upadłości Banku spółki akcyjnej
w W.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi

z 21 stycznia 2021 r., I ACa 1171/20,

w sprawie z powództwa syndyka masy upadłości Banku spółki akcyjnej
w W.

przeciwko Z.P. i J.P.

o zapłatę,

I. oddala skargę kasacyjną;

II. zasądza od syndyka masy upadłości Banku spółki akcyjnej

w W. na rzecz J.P.

**i Z.P. po 5400 zł (pięć tysięcy czterysta złotych) tytułem zwrotu
kosztów postępowania kasacyjnego.**

Adam Doliwa

Mariusz Łodko

Piotr Telusiewicz

(r.n.)

UZASADNIENIE

Bank S.A. w W. domagał się zasądzenia solidarnie od Z. P. i J. P. 269 954,22 zł z bliżej określonymi odsetkami. Wyrokiem z 14 września 2020 r., Sąd Okręgowy w Łodzi oddalił powództwo (pkt 1) i orzekł o kosztach postępowania (pkt 2 i 3).

Na skutek apelacji powoda, Sąd Apelacyjny w Łodzi zmienił ten wyrok i zasądził solidarnie od pozwanych na rzecz Bank spółki akcyjnej w W. 16 744,41 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 20 sierpnia 2018 r. do dnia zapłaty (pkt 1), oddalił powództwo w pozostałym zakresie (pkt 2) i orzekł o kosztach postępowania (pkt 3 i 4).

Uzasadniając powyższe rozstrzygnięcie Sąd Apelacyjny stwierdził, że podziela w całości i uznaje za własne ustalenia Sądu Okręgowego. Z ustaleń tych wynikało, że pozwani 14 grudnia 2006 r. zawarli z powodem umowę kredytu hipotecznego nr [...], zmienioną aneksem z 30 sierpnia 2012 r. Powód wypowiedział przedmiotową umowę, stawiając całą należność w stan natychmiastowej wymagalności. Wcześniej wezwał pozwanych do uregulowania należności. Roszczenie stało się wymagalne 23 stycznia 2018 r. Wobec braku zapłaty żądanej kwoty powód wystawił wyciąg z ksiąg banku stwierdzający zadłużenie pozwanych. Na roszczenia powoda składały się: kwota 249 683,20 zł tytułem należności głównej (niespłacony kapitał) wraz z odsetkami umownymi według podanej stopy, liczonymi od 20 sierpnia 2018 r., które na dzień sporządzenia pozwu wynoszą 10% w skali roku; kwota 2691,12 zł tytułem odsetek umownych za okres korzystania z kapitału w wysokości 5,46% od 30 maja 2017 r. do 23 stycznia 2018 r. wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia wytoczenia powództwa do dnia zapłaty w wysokości określonej art. 481 § 2 k.c. w zw. z art. 482 k.c., tj. równej sumie stopy referencyjnej NBP i 5,5 punktów procentowych i kwota 17 372,66 zł tytułem odsetek za opóźnienie w wysokości 10% od 30 maja 2017 r. do 19 sierpnia 2018 r. wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 20 sierpnia 2018 r. do dnia zapłaty w wysokości określonej w art. 481 § 2 k.c. w zw. z art. 482 k.c., tj. równej sumie stopy referencyjnej NBP i 5,5 punktów procentowych, kwota 207,24 zł tytułem opłat i prowizji.

Sąd Okręgowy przyjął, że umowa kredytu hipotecznego zawiera niedozwolone postanowienia umowne dotyczące indeksacji do waluty CHF. Niedozwolony, abuzywny charakter mają w szczególności postanowienia: § 1 ust. 1 umowy w zakresie, w jakim przewiduje indeksowanie kursem CHF; § 9 ust. 2 umowy w zakresie, w jakim przewiduje przeliczanie wypłaconych środków do CHF według kursów kupna walut określonego w bankowej Tabeli Kursów obowiązującej w dniu uruchomienia środków; § 10 ust. 3 umowy w zakresie, w jakim przewiduje, że wysokość zobowiązania będzie ustalana jako równowartość wymaganej spłaty wyrażonej w CHF – po jej przeliczeniu według kursu sprzedaży walut określonego w „Bankowej tabeli kursów walut dla kredytów dewizowych oraz indeksowanych kursem walut obcych” do CHF obowiązującego w dniu spłaty.

Wyliczając wysokości należnych rat spłaty kredytu w ramach umowy kredytu przy założeniu, że klauzule waloryzacyjne są niedozwolone (mechanizm indeksacji jest wyeliminowany z łączącego strony stosunku prawnego) i przeliczenia spłaty kredytu przy założeniu jego charakteru złotówkowego z pozostawieniem pozostałych warunków umowy należałoby spłacić w ratach kapitałowych 78 501,35 zł, 58 110,74 zł odsetek, co łącznie daje wartość 136 612,09 zł do spłaty z tytułu raty kredytu (rata kapitałowa + rata odsetkowa). Należałoby więc spłacić o 41 132,91 zł mniej w ratach kapitałowych i o 9 544,18 zł mniej odsetek, czyli łącznie o 50 677,09 zł mniej do spłaty niż to, co wynikało z zestawienia płatności wydanych przez bank.

Sąd Okręgowy wskazał, że kredyt zaciągnięty przez pozwanych jest kredytem indeksowanym do kursu CHF, czyli kredytem uzależnionym od zmienności kursu waluty, po której dokonywana jest indeksacja. Sąd przyjął, iż różnica w spłacie rat kapitałowo-odsetkowych kredytu może wynikać z zawirowań na rynku walutowym, jakie nastąpiły pod koniec 2008 r. Uznał także, iż usuwając z umowy kredytu hipotecznego nr 53726 klauzule waloryzacyjne otrzymuje się kredyt złotówkowy, którego oprocentowanie uzależnione jest od indeksu DBF. Zgodnie z § 13 umowy indeks DBF jest obliczany dla każdego miesiąca jako średnia arytmetyczna stawek LIBOR 3M (dla lokat międzybankowych trzymiesięcznych) obowiązujących w dniach roboczych w okresie liczonym od 26 dnia miesiąca poprzedzającego zmianę. Na rynku nie znajdziemy (ani dziś, ani w 2006 r.) kredytów złotówkowych, dla których jako zmiennej części oprocentowania kredytu używa się stopy LIBOR 3M lub innego

indeksu (np. indeksu DBF lub DBCHF), który byłby obliczany na podstawie stawek LIBOR 3M. Na dzień wypowiedzenia umowy kredytu (tj. 11 grudnia 2017 r.) istniało na koncie obsługującym spłatę kredytu zadłużenie w kwocie 68 634,97 CHF lub 133 075,48 zł. Według zestawienia płatności przedstawionego przez bank pozwani uiścili na rzecz powoda kwotę 187 289,18 zł (lub 58 456,27 CHF) tytułem spłaty kredytu, począwszy od dnia zawarcia umowy do dnia wypowiedzenia umowy kredytu, z czego 119 634,26 zł (lub 34 350,87 CHF) to spłata rat kapitałowych, natomiast 67 654,92 zł (lub 24 105,40 CHF) to spłata odsetek.

Umowa kredytu nie była z pozwanymi uzgadniana w sposób indywidualny. Nie poinformowano również pozwanych o skutkach zawarcia umowy i mechanizmach związanych ze sposobem przeliczania walut. Kwota kredytu nie została określona w sposób jasny i przejrzysty, a kredytobiorcy zostali zobowiązani do zwrotu kapitału w kwocie innej niż kwota wykorzystanego kredytu.

Sąd Okręgowy w tak opisanym stanie faktycznym nie znalazł podstaw do uwzględnienia powództwa. Podkreślił, że strony zawarły umowę, na podstawie której bank przekazał do dyspozycji pozwanych określoną kwotę złotych polskich, stanowiących równowartość określonej w umowie ilości franków szwajcarskich. Wartość ta była ustalana w odniesieniu do ceny kupna franka szwajcarskiego obowiązującej w banku w dniu udzielenia kredytu. Zgodnie z umową pozwani mieli spłacać powyższy kredyt w złotych polskich, według ceny sprzedaży franka szwajcarskiego obowiązującej w banku w dniu wpłacenia konkretnej raty. W tej sytuacji kredytobiorca nigdy nie spłaca nominalnej wartości kredytu, jako że z uwagi na różnice kursowe zawsze będzie to inna kwota. Cecha ta stanowi znaczące odejście od ustawowej konstrukcji kredytu, której elementem przedmiotowo istotnym jest obowiązek zwrotu kwoty otrzymanej. Fakt ten wynika z włączenia do umowy klauzuli waloryzacyjnej, która powoduje, że wysokość zobowiązania wyrażonego w walucie polskiej jest modyfikowana innym miernikiem wartości.

W ocenie Sądu Okręgowego zawarte w umowie postanowienia dotyczące waloryzacji zadłużenia z tytułu udzielonego kredytu oraz ustalania wysokości rat spłat w oparciu o miernik w postaci kursu franka szwajcarskiego ustalanego według Bankowej Tabeli Kursów były niedozwolonymi postanowieniami umownymi

w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. i przez to nie wiązały pozwanych. Ich usunięcie z umowy poskutkowało pozostawieniem stosunku o charakterze kredytu złotówkowego, którego oprocentowanie uzależnione jest od indeksu DBF. Wartość świadczenia powinna być bezpośrednio określona w złotych polskich przy jednoczesnym utrzymaniu oprocentowania według stawek LIBOR, mimo że z umowy wyeliminowane zostały wszystkie powiązania wysokości świadczeń z walutą inną niż polska. Mając to wszystko na uwadze, Sąd Okręgowy stwierdził, że powództwo powinno zostać oddalone ze względu na nieważność umowy. Po usunięciu klauzul niedozwolonych, czyli mechanizmu indeksacji, umowa traci bowiem swój pierwotny charakter i nie jest możliwe dalsze jej obowiązywanie, a jej treść będzie sprzeczna z ustawą, naruszając granice swobody umów. Bez dotkniętych częściową nieważnością postanowień dotyczących wysokości oprocentowania umowa nie zostałaby zawarta, dlatego należało stwierdzić jej nieważność w całości.

Sąd Apelacyjny podzielił w całości rozważania Sądu Okręgowego w odniesieniu do stwierdzonej abuzywności postanowień przedmiotowej umowy. Przyjął, że pozwani zasadnie zakwestionowali zawarte w umowie klauzule indeksacyjne, zarzucając, że kształtują prawa i obowiązki kredytobiorcy w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając ich interesy, bowiem powód zastrzegł sobie prawo do jednostronnego regulowania wysokości rat kredytu waloryzowanego kursem franka szwajcarskiego przez wyznaczanie w tabeli kursowej kursu sprzedaży franka szwajcarskiego, nie wskazując w umowie kryteriów przesłanek ustalania kursu. Tym samym powód miał pełną kontrolę nad wysokością rat spłacanych przez pozwanych i ustalaniem różnicy pomiędzy ceną kupna i sprzedaży waluty (tzw. spread walutowy), która stanowiła jego zysk. Nie było również sporne, że pozwani mają status konsumentów, a fakt indywidualnego uzgodnienia kwestionowanych przez powodów postanowień umownych dotyczących indeksacji kwoty kredytu nie został skutecznie przez powodowy bank wykazany. W ocenie Sądu Apelacyjnego zakwestionowane przez powodów postanowienia umowy mają charakter nieprecyzyjny, niejasny oraz przewidują uprawnienia do kształtowania treści stosunku tylko dla jednej, silniejszej strony. W klauzulach tych brak jest oparcia zasad ustalania kursów walut na obiektywnych i przejrzystych kryteriach. Stosowanie mechanizmu przeliczania najpierw kwoty wypłaconych

środków według kursu kupna walut, a następnie przeliczanie wysokości zobowiązania według kursu sprzedaży walut, przyznawało stronie pozwanej uprawnienie do ewentualnego uzyskania dodatkowego wynagrodzenia, którego oszacowanie dla konsumenta nie było możliwe. Na konsumenta, poza ryzykiem kursowym, na które godził się, zawierając umowę kredytu waloryzowanego do waluty obcej, zostało przerzucone ryzyko dowolnego kształtowania kursów wymiany przez kredytodawcę. Tym samym strona powodowa, będąca silniejszą stroną stosunku prawnego, kształtując treść umowy wykorzystała swoją uprzywilejowaną pozycję.

Sąd Apelacyjny, odwołując się do orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE, uznał, że nie zostały spełnione wypracowane w tym orzecznictwie przesłanki utrzymania w mocy umowy po wyeliminowaniu z niej klauzul abuzywnych. Tym samym przyjął, że umowa kredytu, pozbawiona mechanizmu indeksacji, nie jest umową, która może funkcjonować w obrocie prawnym. W ocenie Sądu Apelacyjnego umowa stała się sprzeczna z naturą stosunku zobowiązaniowego zawartego przez strony. Ponadto nie istnieją przepisy dyspozytywne, które określałyby, jaki sposób ustawodawca uznał za modelowe ukształtowanie praw i obowiązków stosunku prawnego. Sąd Apelacyjny stwierdził, że rozwiązaniem modelowym nie jest tzw. ustawa antyspreadowa (tj. nowelizacja prawa bankowego z 2011 r.), a postępowanie dowodowe przeprowadzone przez Sąd pierwszej instancji poprzez dopuszczenie dowodu z opinii biegłego z zakresu bankowości i finansów wskazuje, że nie jest możliwe wypracowanie mechanizmu, który wypełniałby lukę, a jednocześnie nie prowadziłby do zmiany stosunku prawnego łączącego strony. Upadek umowy jest ponadto korzystny dla konsumentów, którzy o to wnosili, będąc reprezentowanymi przez profesjonalnych pełnomocników, a zatem działając z dostatecznym rozeznaniem konsekwencji uznania umowy za nieważną.

Sąd Apelacyjny przyjął, że skutkiem uznania umowy kredytu za nieważną jest obowiązek zwrotu przez obie strony tego, co sobie wzajemnie świadczyły wobec odpadnięcia podstawy prawnej świadczenia (art. 410 k.c.). Ponieważ kredyt został udzielony w wysokości 204 033,59 zł, a według ustalenia Sądu Okręgowego pozwani zapłacili tytułem spłaty kredytu 187 289,18 zł, zatem pozwani są dłużnikami strony powodowej w kwocie 16 744,41 zł. Z tych względów wyrok został zmieniony co do istoty. O odsetkach orzeczono na zasadzie art. 481 § 1 k.c., stosując ogólną regułę

pozostawiania w opóźnieniu od dnia wezwania pozwanych do zapłaty, tj. od dnia wystawienia wyciągu z ksiąg bankowych i wezwania do zapłaty, co miało miejsce przed wniesieniem powództwa.

Od powyższego wyroku Sądu Apelacyjnego skargę kasacyjną wywiódł powód, zaskarżając ten wyrok w części tj. co do: pkt I ppkt 2 (oddalającego powództwo w pozostałym zakresie), pkt I ppkt 3 (zasądzającego od powoda na rzecz pozwanych kwoty po 9 600,64 zł tytułem zwrotu kosztów procesu), pkt I ppkt 4 (nakazującego pobrać od powoda na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Łodzi kwotę 2 813,54 zł tytułem nieuiszczonych kosztów sądowych), pkt II (w zakresie oddalenia apelacji powoda w pozostałej części).

Skarżący podniósł wyłącznie zarzuty naruszenia prawa materialnego tj.: art. 385¹ § 1 i 2 w zw. z art. 58 § 1 k.c.; art. 385¹ § 2 w zw. z art. 385¹ § 1 k.c.; art. 385² k.c.; art. 358¹ § 2 k.c. i art. 41 prawa wekslowego, i art. 385¹ § 1 i 2 k.c.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania przez Sąd Apelacyjny w Łodzi oraz pozostawienie temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego według norm przepisanych.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną pozwani wnieśli o oddalenie skargi w całości oraz o zasądzenie od powoda na rzecz każdego z pozwanych zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego według norm przepisanych.

Postanowieniem z 30 sierpnia 2024 r. postępowanie kasacyjne zostało zawieszone i podjęte z udziałem syndyka masy upadłości Bank S.A. w W..

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna podlegała oddaleniu ze względu na niezasadność podniesionych w niej zarzutów. Zarzuty skargi dotyczą zagadnień wielokrotnie rozstrzyganych już w orzecznictwie Sądu Najwyższego.

W orzecznictwie tym nie budzi wątpliwości, że postanowienia umowy kredytowej określające zarówno zasady przeliczenia kwoty udzielonego kredytu na złotówki przy wypłacie kredytu, jak i spłacanych rat na walutę obcą, pozwalające bankowi swobodnie kształtować kurs waluty obcej mają charakter niedozwolonych

postanowień umownych (m.in. wyroki SN: z 8 lutego 2023 r., II CSKP 978/22; z 31 stycznia 2023 r., II CSKP 334/22; z 26 maja 2022 r., II CSKP 650/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 48; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18; z 29 października 2019 r., IV CSK 309/18; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18; z 13 grudnia 2018 r., V CSK 559/17; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17; z 19 września 2018 r., I CNP 39/17; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16). Bez znaczenia pozostaje w tym zakresie powoływana przez skarżącego różnica kosztów kredytu indeksowanego w powyższy sposób w porównaniu z kredytem udzielonym z walucie polskiej. Z kolei podnoszona przez skarżącego okoliczność w postaci istnienia po stronie kredytobiorców świadomości ryzyka walutowego nie została stwierdzona w toku postępowania i nie należy do ustaleń faktycznych w rozpoznawanej sprawie, którymi Sąd Najwyższy pozostaje związany na etapie postępowania kasacyjnego.

Wbrew twierdzeniom skarżącego brak jest również podstaw do odrębnej oceny klauzuli ryzyka walutowego oraz klauzuli spreadu walutowego. Sąd Najwyższy wielokrotnie wskazywał na ścisłe powiązanie postanowień umowy przewidujących ustalanie wielkości świadczeń na podstawie kursów waluty obcej z postanowieniami określającymi szczegółowo sposób przeliczania kursów walut. Klauzule obu rodzajów składają się na mechanizm przeliczeniowy, wymagający łącznej oceny z perspektywy przepisów o niedozwolonych postanowieniach umownych (m.in. wyroki SN: z 8 listopada 2023 r., II CSKP 2099/22; z 18 kwietnia 2023 r., II CSKP 1511/22; z 12 kwietnia 2023 r., II CSKP 1531/22; z 8 marca 2023 r., II CSKP 1095/22; z 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22; z 26 stycznia 2023 r., II CSKP 722/22; z 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22; z 28 października 2022 r., II CSKP 910/22; z 28 października 2022 r., II CSKP 902/22; z 24 czerwca 2022 r., II CSKP 10/22; z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22; z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22; z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr B, poz. 20; z 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18). Jako nietrafny ocenić zatem należy zarzut kwestionujący zakwalifikowanie § 9 ust. 2 i § 10 ust. 3 jako abuzywnych w całości, a nie tylko w zakresie, w jakim odsyłają do bankowych tabel kursowych.

W uchwale całej Izby Cywilnej z 5 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22, Sąd Najwyższy wyjaśnił, że „w razie niemożliwości ustalenia wiążącego strony kursu waluty obcej w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego umowa nie wiąże także w pozostałym zakresie.” Według art. 87 § 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 622, dalej: u.SN) uchwała składu całej Izby, z chwilą jej podjęcia, uzyskuje moc zasady prawnej, która na podstawie art. 88 u.SN wiąże Sąd Najwyższy również w innych składach orzekających. Należy zatem przyjąć, że zagadnienie wpływu wyeliminowania abuzywnych klauzul przeliczeniowych z umowy kredytowej zostało w sposób wiążący rozstrzygnięte w orzecznictwie. Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym niniejszą sprawę nie dostrzega przesłanek dla zwrócenia się o podjęcie uchwały mającej na celu odstąpienie od powyższej zasady na podstawie art. 88 § 2 u.SN. Z tego względu nie zasługuje na uwzględnienie zarzut kwestionujący nieważność umowy na skutek wyeliminowania z niej klauzul abuzywnych.

Również w powołanej uchwale rozstrzygnięto, że „w razie uznania, że postanowienie umowy kredytu indeksowanego lub denominowanego odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej stanowi niedozwolone postanowienie umowne i nie jest wiążące, w obowiązującym stanie prawnym nie można przyjąć, że miejsce tego postanowienia zajmuje inny sposób określenia kursu waluty obcej wynikający z przepisów prawa lub zwyczajów.” Także w tym zakresie uchwała ma moc zasady prawnej i wiąże inne składy Sądu Najwyższego. Przesądza to o niezasadności zarzutu dotyczącego możliwości utrzymania umowy w mocy z uwzględnieniem przeliczenia walut w oparciu o kryteria ustalone na podstawie art. 358 § 1 i 2 k.c. albo art. 41 prawa wekslowego.

Nietrafny okazał się również zarzut odwołujący się stwierdzenia, że w rozpoznawanej sprawie konsument nie został należycie poinformowany w toku postępowania o konsekwencjach prawnych, jakie może pociągać za sobą bezskuteczność niedozwolonego postanowienia umownego. Sąd Apelacyjny trafnie przyjął bowiem, że upadek umowy jest dla pozwanych korzystny, a w szczególności, że – zastępowani przez profesjonalnego pełnomocnika – działali z dostatecznym rozeznaniem skutków nieważności umowy.

Mając powyższe na względzie, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., orzeczono jak w sentencji wyroku. O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono zgodnie z art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w związku z § 2 pkt 7, § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz § 2 pkt 7, § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych.

Adam Doliwa

Mariusz Łodko

Piotr Telusiewicz

[SOP]

[ał]